

UDK 347.998.2/.999(497.5 Zadar)"13/14"(093)
94(497.5 Zadar)"13/14"(093)
Primljeno:15. rujna 2011.
Prihvaćeno: 24. listopada 2011.
Izvorni znanstveni rad

Zadarska *Curia consulum et maris* i njezini zapisnici iz druge polovice 14. i prve polovice 15. stoljeća

Tomislav Popić
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska 83d
10 000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: tpopic@hrstud.hr

Autor u radu rekonstruira izvorne cjeline zapisnika zadarskoga trgovačkog i pomorskog suda iz druge polovice 14. i prve polovice 15. stoljeća (*Curia consulum et maris*). Sačuvani spisi toga suda uklopljeni su u arhivski fond *Curia consulum et maris*, koji se čuva u Državnome arhivu u Zadru. Međutim, da bi se fond upotpunio, treba mu pridružiti i zapisnike toga suda sadržane u arhivskome fondu *Curia maior ciuilium*, koji čuva gotovo trećinu svih sačuvanih zapisnika suda *Curia consulum et maris*.

Ključne riječi: *Curia consulum et maris*, sudbeni sustav, sudski zapisnici, notari, Zadar, srednji vijek

U Državnome arhivu u Zadru danas se čuva arhivski fond *Curia consulum et maris* (dalje: CCM), koji čini svega jedna kutija zapisnika toga zadarskoga suda iz druge polovice 14. i početka 15. stoljeća.¹ Izvorna građa iz toga arhivskoga fonda do danas nije pobudila veći interes povjesničara unatoč tome što je na nju prvi upozorio još A. Krekich sredinom prve polovice 20. stoljeća te usprkos tome što je riječ o važnome vrelu za razmatranje različitih aspekata društvenoga i gospodarskoga života Zadra i dalmatinskih gradova u srednjem vijeku.²

¹ Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), *Curia consulum et maris* (dalje: CCM), kut. I.

² Antonio Krekich, „La ‘Curia consulum et maris’ del comune medioevale Zaratino e alcuni suoi atti”, *Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria* 1 (1926.): 148-171.

Arhivski fond CCM uobličen je tijekom reorganizacije zadarskoga arhiva 20-ih godina 20. stoljeća kada su zapisnici toga suda, do tada razbacani u bilježničkim spisima različitih zadarskih notara, složeni u dva sveska.³ U prvi od ta dva sveska pohranjeni su registri procesa i iskaza svjedoka pred CCM, a u drugi svezak presude CCM. Međutim, posao oko kompletiranja arhivskoga fonda CCM time nije zgotovljen, a može se reći da nije završen ni danas jer se pojedini fascikli te manji ili veći fragmenti zapisnika CCM nalaze i u arhivskome fondu *Curia maior ciuili-um* (dalje: CMC), koji se također čuva u Državnome arhivu u Zadru.⁴ Stoga je cilj ovoga rada upotpuniti arhivski fond CCM i rekonstruirati izvorne cjeline spisa toga zadarskoga srednjovjekovnoga suda. Zajedno s rekonstrukcijom izvornih cjelina zapisnika u arhivskome fondu CMC, koja će se objaviti u dogledno vrijeme, stvara se cjelovita slika o zadarskim srednjovjekovnim sudskim spisima, stupnju njihove očuvanosti i načinu njihova vođenja u drugoj polovici 14. stoljeća.

Zadarska *Curia consulum et maris*

Zadarska CCM bila je gradski sud zadužen za rješavanje različitih trgovačkih i pomorskih sporova, a njezini suci u sačuvanim se zapisnicima najčešće označavaju kao *iudices curie consulum*, *iudices curie maris* te *iudices curie consulum et maris*. O sastavu i djelovanju toga suda prije Zadarskoga mira 1358. godine zna se jako malo zbog nedostatka izvora. Termin *iudices maris* prvi je put zabilježen u jednoj presudi iz 1289. godine koju su donijela tri pomorska suca, a javlja se i u Zadarskome statutu.⁵ Zbog toga se može reći da je gradski sud nadležan za rješavanje trgovačkih i pomorskih sporova u Zadru djelovao već tijekom druge polovice 13. stoljeća.

Iako se u prvoj polovici 14. stoljeća, kada je Zadar uglavnom bio pod mletačkom vlašću, CCM u izvorima uopće ne spominje, sud je u sklopu gradske uprave vjerojatno imao isti status kao još jedan gradski sud – *Curia iudicum de mobili ventilandis*, spomen koje je također zabilježen u Zadarskome statutu.⁶ Mjesto CCM u okviru gradskoga sustava uprave može se tražiti u općem sastavu gradske uprave u koji su ulazile Velika i Mala kurija (*Curia maior*, *Curia minor*). I sam statut takvu je podjelu potvrdio odredbom koja je normirala dane za uručivanje sudskih poziva i rokove za odaziv tuženika sudovima ističući da se drugačiji ro-

³ A. Krekich, „La ‘Curia consulum et maris’”, 148.

⁴ DAZd, *Curia maior ciuili-um* (dalje: CMC), kut. I-VII. Za detaljan popis zapisnika CCM koji se trenutno nalaze u arhivskome fondu CMC vidi prilog na kraju rada.

⁵ Ivan Beuc, „Statut zadarske komune iz 1305. godine”, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 2 (1954.): 728-729. Za spomen u Zadarskome statutu vidi: Josip Kolanović, Mate Križman, *Statuta Iadertina – Zadarski statut*, Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, 1997. (dalje: ZS), lib. IV, cap. XII, XV, XVII, XXIII, XXXVI, XLV, LXXXII.

⁶ ZS, lib. II, cap. XII.

kovi od navedenih mogu naložiti jedino po odluci *Maioris vel Minoris Curiae*.⁷ Budući da je ta statutarna odredba izmijenjena 1317. godine, znači da je prvotno donesena prije te godine te da su u Zadru i prije 1317. godine djelovale najmanje dvije kurije: *Curia maior* (u koju su ulazili knez i suci birani iz redova zadarskoga patricijata) te *Curia minor*. Nadalje, kako spomenuta reformacija iz 1317. godine propisuje dolazak tuženika pred sudove u građanskim sporovima koje su trebali rješavati *Curia maior* i *Curia iudicum de mobili ventilandis*, može se pretpostaviti da su upravo *iudices de mobili* djelovali u okviru Male kurije (*Curia minor*).⁸ U sklopu te Male kurije vjerojatno je onda djelovala i CCM sa svojim sucima i ingerencijama iako to nije moguće izravno potvrditi.

Bilo kako bilo, sustav gradske uprave na temelju ugovora s Mlečanima iz 1313. godine održao se do 1346. godine kada je potpisan novi ugovor s Mlečanima. Uprava nad gradom tada je u potpunosti prepuštena Mlečanima, tj. knezu i njegovim savjetnicima (*consiliarii*) koji su pristizali iz Venecije. Oni su preuzeli ovlasti u čitavu sudstvu pa su sve gradske kurije, izuzev one kneževe, prestale s radom.⁹

Promjene u gradskoj upravi ponovno se javljaju tek nakon potpisivanja Zadarskoga mira 1358. godine kojim je grad došao pod vrhovništvo ugarsko-hrvatskoga kralja. Budući da se dužnost zadarskoga kneza od tada povjeravala osobama od kraljeva povjerenja, najčešće je to bila osoba koja je istodobno obnašala i funkciju hrvatsko-dalmatinskoga bana. U gradsku se upravu uvodi funkcija rektora, koji su se birali iz redova lokalne elite i koji su zajedno s knezom preuzeli područje kaznene sudbenosti, dočim je ona građanska (nakon početnoga prijelaznoga razdoblja) u potpunosti prepuštena zadarskome patricijatu, koje je za suce biralo Veliko vijeće.

Već neposredno nakon Zadarskoga mira u pojedinim se zadarskim sudskim registrima počinje javljati i CCM pa je očito ubrzo nakon prestanka mletačke vlasti nad gradom ponovno uspostavljena njezina uobičajena djelatnost. Tako je 2. svibnja 1359. godine provedena ovrha nad jednim vinogradom s ciljem izvršenja presude koju je prethodno donijela *Curia consulum Iadre*.¹⁰ Odmah nakon Zadarskoga mira ustanovljen je i sastav toga suda koji će se potom reproducirati najranije do 1409. godine kada je grad ponovno došao pod vlast Venecije. Za razliku od 1346. godine – kada su Mlečani u gradu dokinuli sve kurije osim kneževe – ovoga puta to nisu učinili odmah nego postupno pa se CCM u izvorima javlja sve

⁷ ZS, lib. II, cap. XII.

⁸ Prema tome bi *Curia minor* bila sudište za manje građanske sporove, slično kao u Dubrovniku gdje je *Curia minor* rješavala građanske sporove niže vrijednosti. O tome vidi: Nella Lonza, „Pred gospodarom knezom i njegovim sucima...: dubrovački kazneni postupci s početka XIV. stoljeća”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 30 (1992.): 35.

⁹ I. Beuc, „Statut zadarske komune”, 733-734.

¹⁰ DAZd, CMC, kut. VI, fasc. 6/2, fol. 11. Još primjera za istu godinu vidi u: DAZd, CMC, kut. VI, fasc. 6/2, fol. 16, 17, 22, 24v, 26, 27.

do sredine 15. stoljeća. Čini se da je Veliko vijeće suce CCM posljednji put biralo 1454. godine jer se od tada više ne spominju u zapisnicima vijeća.¹¹

Svemu ovome valja dodati i podatak iz zapisnika CCM s kraja 14. stoljeća koji se na današnjemu stupnju poznavanja zadarskoga sudbenoga sustava u srednjemu vijeku ipak ne može podrobnije objasniti. Naime, 22. kolovoza 1397. godine notar je u sudske knjige pribilježio početak spora između mornara Alegreta pokojnoga Ivana iz Zadra i Kolana de Fanfogna navodeći pritom da se spor pokreće *coram curia consulum Iadre cui adiuncta est curia maris*.¹² Tužba je, dakle, podignuta pred jednom kurijom kojoj je pridružena druga, ali što to konkretno znači, jako je teško reći. U približno isto vrijeme izvori otkrivaju da je jedan drugi gradski sud (*Curia mobiliium*) odlukom Velikoga vijeća od 6. svibnja 1396. godine prestao postojati pri čemu je rješavanje sporova iz njegove nadležnosti od tada prepušteno CMC.¹³ Iako sačuvani zapisnici CMC tu promjenu lijepo zrcale pa se *Curia mobiliium* u njima nakon toga više ne spominje, slučaj s CCM nešto je kompleksniji jer se čini da nekih promjena, barem do 1409. godine, u suštini nije bilo. Dodatnu zbrku stvara i činjenica da notari ni prije ni poslije 1397. godine nisu imali praksu koristiti nedvosmislen pojam za označavanje ovoga sudišta pa se ono u zapisnicima javlja kao *Curia consulum et maris*, *Curia consulum*, *Curia maris*, ali i u množini kao *Curiae consulum et maris*. Sve to upućuje na zaključak da se u osnovi radi o sudištu unutar kojega su se lučili trgovački od pomorskih sporova, ali za koji su se birali isti suci. Tako nije rijetka pojava da se prilikom rješavanja trgovačkih sporova sud označava kao *Curia consulum*, a prilikom rješavanja pomorskih sporova *Curia maris*. Međutim, to ni u kojem slučaju nije pravilo pa se ponekad i u trgovačkim i u pomorskim sporovima sud označava svim već spomenutim pojmovima. Jedna iznimka ipak postoji i pokazuje da je svojevrsni obrazac ipak postojao. Tako u trgovačkim sporovima notari nikada nisu označavali sud kao *Curia maris* niti su ga u pomorskim sporovima označavali kao *Curia consulum*. Konzuli su, dakle, bili suci zaduženi za rješavanje trgovačkih sporova, a pomorski suci (*iudices maris*) za rješavanje onih pomorskih, s time da se zapravo radi o istim ljudima, tj. ljudima koji su istodobno i konzuli i pomorski suci.

U poslovanju CCM suci su se vodili Zadarskim statutom i Kapitularom sudaca CCM (*Capitulare dominorum iudicum curie consulum*) koji nije sačuvan i koji je vjerojatno, između ostaloga, sadržavao odredbe postupovnoga prava uže povezane s trgovačkim i pomorskim sporovima za koje je CCM bila nadležna. Na općenitij razini, kapitulari su u Zadru bili zbirke određenih propisa koji nisu bili uključeni u sklop statuta. Današnjim rječnikom, radi se o svojevrsnim poslovn-

¹¹ A. Krekich, „La ‘Curia consulum et maris’”, 151.

¹² DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 7, fol. 18.

¹³ DAZd, CMC, kut. V, fasc. 3, fol. 23-24v: „(...) et visa vna parte capta in consilio Iadre de vnione offitii mobiliium vniti offitio iudicum maioris curie ciuiliium Iadre in M^oCCC^oLXXXVI^o die VI^o mensis Maii (...)”.

cima različitih gradskih tijela, no iako nijedan nije sačuvan, pouzdano se zna da ih je bilo više. U izvorima se osim Kapitulara sudaca CCM spominju i *Capitulare dominorum iudicum ciuiliium*, *Capitulare dominorum rectorum*, *Capitulare dominorum iudicum examinatum* i *Capitulare consiliorum Iadre*.¹⁴ Svi ti kapitulari bili su objedinjeni u jednome rukopisu (*liber capitularium Iadre, volumen capitularium Iadre*), slično kao i *volumen statutorum Iadre*.¹⁵

Suci CCM nisu se u svome radu vodili samo odredbama Kapitulara sudaca CCM nego i onim odredbama koje su ulazile u sklop Kapitulara sudaca CMC jer je sudski postupak u najvećoj mjeri bio istovjetan na oba suda. Tako se stranke u pojedinim sporovima pozivaju na odredbe Kapitulara sudaca CCM, ali i na odredbe Kapitulara sudaca CMC. Primjerice, u sudskome postupku koji je 4. svibnja 1405. godine pred sucima CCM pokrenut na zahtjev Kreše pokojnoga Grgura de Zadolinis protiv zadarskoga građanina Ivana pokojnoga Mišula iz Rijeke, odvjetnik tužitelja pozvao se na određenu odredbu Kapitulara sudaca CCM pod naslovom *De officio consulum*, koja je započinjala riječima: *Primo quod consules*, a odmah nakon toga i na odredbu Kapitulara sudaca CMC pod naslovom *De citatione forensium*, koja je započinjala riječima: *Item quod quicumque forensis*.¹⁶ Za razliku od prve kapitularne odredbe za koju se ne mogu utvrditi detalji, druga je odredba normirala postupak gradskih glasnika i nadležnoga sudbenoga tijela za slučaj da se pojedinci ne odazovu sudskomu pozivu u propisanu roku.¹⁷ Kada se poziv na tu odredbu Kapitulara sudaca CMC stavi u kontekst konkretnoga sudskoga postupka, jasno je da je on reakcija na prethodni notarev upis o tuženikovoju ogluši na sudski poziv. Namjera tužiteljeva odvjetnika stoga je pozivom na ovu kapitularnu odredbu bila ishoditi razglašavanje sudskoga poziva pred Ivanovom kućom u Zadru. U slučaju da se tuženik Ivan ni nakon toga ne bi odazvao sudskomu pozivu, sudbeno je tijelo moglo pristupiti donošenju presude zbog ogluhe tuženika.

¹⁴ Vidi primjerice: DAZd, CMC, kut. II, fasc. 6, fol. 7; kut. V, fasc. 6, fol. 9v; kut. III, fasc. 2, fol. 12v; kut. III, fasc. 2, fol. 2v; kut. II, fasc. 7, fol. 16v.

¹⁵ U sudskome postupku koji je pred sucima CCM započeo 10. prosinca 1390. godine notar je pri ublježbi odredbi na koje se odvjetnik tužitelja pozvao, između ostaloga, zapisao: „(...) *item produxit capitulare positum sub rubrica: De officio consulum, capitulo quod incipit: Primo quod consules more solito electi et cetera, item produxit prohemiium scriptum in principio libri (!) capitularium quod incipit: Ad honorem, laudem et reuerenciam omnipotentis dei et cetera, item produxit prohemiium scriptum in principio voluminis statutorum Iadre quod incipit: Incipit prohemiium uoluminis statutorum Iadre ciuitatis compilati et cetera sub M^oCCC^o quinto, die primo Decembris (...)*”. Vidi: DAZd, CMC, kut. II, fasc. 6, fol. 4. U presudi proizišloj iz toga istoga spora, koja je donesena 17. prosinca 1390. godine, notar je pak zapisao sljedeće: „(...) *visis preterea capitulare posito sub rubrica: De officio consulum, capitulo quod incipit: Primo quod consules more solito electi et cetera, item prohemiio scripto in principio voluminis capitularium Iadre quod incipit: Ad honorem, laudem et reuerenciam omnipotentis dei et cetera, item prohemiio scripto in principio voluminis statutorum Iadre quod incipit: Incipit prohemiium uoluminis statutorum ciuitatis Iadre compilati sub millesimo trecentesimo quinto, die primo Decembris (...)*”. Vidi: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 1, fol. 1v.

¹⁶ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 8, fol. 19.

¹⁷ ZS, *Reformationes* (dalje: R) 88.

Dakle, suci su u svome djelovanju, ovisno o potrebama sudskoga postupka, mogli primjenjivati i odredbe drugih zadarskih kapitulara. To zorno potvrđuje i presuda sudaca CCM od 6. rujna 1391. godine u kojoj je notar zabilježio da se tužitelj tijekom sudskoga postupka pozvao na već spomenutu odredbu Kapitulara sudaca CCM, ali i to da se odvjetnik tuženika pozvao na odredbu Kapitulara egzaminatora pod naslovom *De officio iudicum examinatorum*.¹⁸ Kada se ovakva praksa u djelovanju gradskih sudova poveže s činjenicom da su se svi zadarski kapitulari nalazili u jednome rukopisu, može se zaključiti da svaki kapitulat nije sadržavao iste odredbe o pojedinim pitanjima – primjerice o načinima na koje je trebalo provesti određene procesne radnje u sudskom postupku – nego su se suci zadarskih sudova u svome djelovanju po potrebi mogli voditi odredbama svih kapitulara istodobno.

Oficijali CCM u drugoj polovici 14. stoljeća

Ustroj zadarske CCM u drugoj polovici 14. stoljeća bio je uvjetovan uređenjem gradske uprave. Slično kao u prvoj polovici 14. stoljeća i tada je postojao opći sastav uprave iz kojega su se lučila pojedina sudišta. Jedan od tih sudova bila je i CCM koja je imala vlastite suce. Kao drugi zadarski sudovi i CCM je imala tri suca koje je u drugoj polovici 14. stoljeća biralo Veliko vijeće na šest mjeseci. Suci CCM redovito su se birali među pripadnicima zadarskoga patricijata i nisu morali biti pravno obrazovani za obavljanje te funkcije. Tako se nijedan zabilježeni sudac CCM ne spominje s kakvom sveučilišnom titulom, za razliku od nekolicine sudaca CMC koji su posjedovali licencijat ili doktorat prava.

Tijekom službe jedne skupine sudaca Veliko je vijeće moglo smijeniti jednoga ili više sudaca kada su zbog bolesti ili izbivanja iz grada bili spriječeni obavljati povjerenu im funkciju. Članovi Velikoga vijeća tada bi imenovali zamjenske suce, ali ne na šest mjeseci nego samo do isteka mandata suca koji je bio smijenjen. Suci su mogli biti izuzeti i samo iz vođenja određenih sporova kada su se nalazili u sukobu interesa. Riječ je o slučajevima kada je akter sudskoga postupka bio osoba u rodu sa sucem ili kada je sam sudac trebao sudjelovati u postupku kao tužitelj, tuženik, punomoćnik, svjedok ili odvjetnik neke parnične stranke. Uobičajeni postupak tada je podrazumijevao da suca u sukobu interesa zamijeni jedan egzaminator.¹⁹

CCM je imala i svoga notara zaduženoga za vođenje kompletne dokumentacije koja je proizlazila kao rezultat djelovanja suda, a biralo ga je Veliko vijeće. Osoba koja je obavljala funkciju notara CCM mogla je istodobno obavljati i bilježničke poslove, funkciju notara nekoga drugoga gradskoga suda ili kaptolskoga pisara.

¹⁸ DAZd, CMC, kut. I, b. 2, fasc. 2, fol. 15.

¹⁹ I. Beuc, „Statut zadarske komune”, 740-742.; A. Krekich, „La ‘Curia consulum et maris’”, 149-150.

Iako su spisi zadarske CCM sačuvani tek od 1385. godine, prvi poznati nam notar zadarske CCM bio je Bartolomej Andrijin iz Padove (*Bartholomeus Andree de Padua*), koji se na toj funkciji zatječe u prvoj polovici 60-ih godina 14. stoljeća. U jednome prizivnom postupku od 12. rujna 1362. godine Bartolomej je pozvan pred suca CMC Antuna iz Marostice, koji je rješavao priziv na presudu sudaca CCM donesenu nekoliko dana prije toga u sporu između Markezine, udove Bogde de Lemesis i kovača Bogdola pokojnoga Slavogosta. Kako se može dokučiti iz samoga zapisa o prizivnome postupku, Markezinin odvjetnik Vučina de Ginano u roku od deset dana uložio je priziv na rečenu presudu CCM, ali je prilikom rješavanja toga priziva nastao problem jer o tome nije postojao pisani trag. U takvoj situaciji sud ne može nastaviti s rješavanjem priziva jer se to moglo okarakterizirati kao da priziv uopće nije bio podnesen ili kao da je bilo pokušaja njegova podnošenja, ali izvan roka. Vučina de Ginano očito je tada kao svjedoka pozvao notara Bartolomeja iz Padove koji je, stupivši pred suca CMC, posvjedočio da je Vučina uistinu usmeno uložio priziv tri dana nakon izricanja presude, ali ga on nije sveo u pisani oblik jer nije bio upoznat s tim običajem. Tom prilikom Bartolomej je označen kao *officialis curie consulum*.²⁰ Godine 1366. kao notar CCM javlja se i Bartolomej Paganinov iz Bologne (*Bartholomeus filius ser Paganini de Bononia*).²¹

Prvi pak zabilježeni notar CCM u sačuvanim zapisnicima toga suda bio je Rajmund Kominov de Modiis iz Asule (*Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula*), koji se na toj funkciji zatječe od 4. lipnja 1385. do 4. prosinca 1388. godine.²² Približno u isto vrijeme, od svibnja 1386. do kraja lipnja 1389. godine, Rajmund je obavljao i funkciju notara CMC. U Zadru je obavljao i javnobilježničke poslove od kojih je do danas sačuvan samo jedan svezak spisa.²³ Budući da je i kao javni bilježnik i kao notar CMC djelovao do lipnja 1389. godine, može se pretpostaviti da je i funkciju notara CCM obavljao sve do tada, osobito kada se uzme u obzir da se novi notar CCM javlja od rujna te godine.

²⁰ DAZd, CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 46v: „Die III Decembris. Bartholameus de Padua officialis curie consulum iuratus et interrogatus per dominum Anthonium iudicem supradictum se videlicet ser Volcina de Ginano ut aduocatus done Marchexine appellavit infra terciam diem a sententia de qua mencio sit in precepto supradicto suo sacramento dixit quod sit appellavit viua voce, sed ipse notarius appellationem non scripsit quia ignorans erat de tali consuetudine.”

²¹ Vidi: DAZd, CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 48. Radi se o izvještaju o izvršenju presude sudaca CCM koji je sudskome notaru podnesen 30. travnja 1366. godine. U zapisu između ostaloga, stoji: „(...) et hoc exequendo et executioni mandando quandam sententiam latam per curiam iudicum consulum Iadre in fauorem Pribislauum contra Cresolum marinarium dictum Nadrichiam de libris ducentis paruorum de sorte et pro expensis, scriptam per Bartolomeum filium ser Paganini de Bononia chançelarium Iadre scribam dicte curie consulum in M^o III FLXVI, indictione III^a, die XXVI mensis Aprilis (...)”.

²² Rajmund se prvi put javlja 4. lipnja 1385. godine u: DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 1, fol. 3. Njegov zadnji upis u knjige CCM zabilježen je 4. prosinca 1388. godine u: DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 6, fol. 2.

²³ DAZd, Spisi zadarskih bilježnika (dalje: SZB), *Raimundus de Modiis (1384.-1389.)*. Vidi i: Branka Grbavac, „Zadarski notari u 13. i 14. stoljeću”, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2006., 89.

Taj novi notar bio je Vannes Dominikov iz Ferma (*Vannes Dominici Iohannis de Firmo*), koji se kao notar CCM prvi put spominje u izvršenju jedne presude donesene 6. rujna 1389. godine.²⁴ Posljednji se put na toj funkciji zatječe 6. listopada 1395. godine.²⁵ Jedno je vrijeme zajedno s ovom obavljao i funkciju notara CMC, i to od kolovoza 1389. do rujna ili listopada 1390. godine. Radio je i kao javni bilježnik, a do danas je sačuvan samo jedan svezak spisa proisteklih iz te djelatnosti.²⁶ Prije no što je došao u Zadar, Vannes Dominikov kao bilježnik je djelovao i u Trogiru.²⁷

Vannesa je na mjestu notara CCM zamijenio Petar pokojnoga Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane (*Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarçana*) čiji se rukopis u zapisnicima CCM prvi put javlja 12. studenoga 1395. godine.²⁸ Poslije toga istu je funkciju neprekidno obavljao barem do kraja lipnja 1404. godine.²⁹ Petar je bio jedan od najaktivnijih zadarskih notara druge polovice 14. i početka 15. stoljeća pa je, osim kao notar CCM, djelovao i kao javni bilježnik³⁰ te od kraja 1393. do sredine 1396. godine kao pisar Zadarskoga kaptola.³¹ U više je navrata zamjenjivao Vannesa Bernardova iz Ferma na funkciji notara zadarske CMC, a bio je i stalni notar zadarskoga kaznenoga suda. U presudi od 25. listopada 1387. godine spominje se kao *notarius ad criminalia Iadre*,³² a istu je funkciju preuzeo i 3. svibnja 1412. godine od Kristofora Zena.³³

Na mjestu notara CCM naslijedio ga je Ivan de Trottis (*Iohannes de Trottis de Alexandria*), koji se na toj funkciji zatječe od 13. srpnja 1404. godine.³⁴ Ivan je također u Zadru djelovao kao javni bilježnik³⁵, ali i kao pisar Zadarskoga kaptola (između 1404. i 1406. godine).³⁶ Kao notar CCM zadnji se put javlja 6. travnja

²⁴ Vidi: DAZd, CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 59v.

²⁵ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 1, fol. 3v.

²⁶ DAZd, SZB, *Vannes Dominici de Firmo (1389.-1395.)*.

²⁷ Marija Karbić, Zoran Ladić, „Oporuke stanovnika grada Trogira u arhivu HAZU”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 43 (2001.): 162.

²⁸ DAZd, CMC, kut. I, b. 2, fasc. 1, fol. 25v; DAZd, CMC, kut. I, b. 2, fasc. 2, fol. 18.

²⁹ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 4, fol. 18v.

³⁰ Od Petrove javnobilježničke djelatnosti u Zadru sačuvalo se ukupno pet svezaka registara i bastardela. Vidi: DAZd, SZB, *Petrus de Serçana (1375.-1416.)*.

³¹ O Petru kao pisaru Zadarskoga kaptola vidi: Mladen Ančić (prir.), „Registri Zadarskoga i Splitskoga kaptola 3. Registar Petra de Serçane”, *Fontes: Izvori za hrvatsku povijest* 15 (2009.): 8-10.

³² DAZd, CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 105.

³³ Sačuvano je nekoliko listova kaznenih spisa koje je vodio Petar iz Sarzane. Vidi: DAZd, CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 88-95v. U jednome drugom registru spominje se pak da je funkciju notara kaznenoga suda preuzeo 3. svibnja 1412. godine. Vidi: DAZd, CMC, kut. V, fasc. 12, fol. 40v.

³⁴ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 5, fol. 1v.

³⁵ Sačuvalo se jedan svezak Ivanovih bilježničkih spisa. Vidi: DAZd, SZB, *Iohannes de Trottis (1404.-1407.)*.

³⁶ Opširnije o tome vidi: Mladen Ančić, „Splitski i Zadarski kaptol kao ‘vjerodostojna mjesta’”, *Fontes: Izvori za hrvatsku povijest* 11 (2005.): 54-55.

1407. godine.³⁷ Čini se da je vođenje spisa CCM tada nakratko preuzeo Teodor de Prandino iz Vicenze (*Theodorus de Prandino de Vincencia*), koji se već 8. travnja 1407. godine u istome Ivanovu registru javlja kao sastavljač presude CCM.³⁸ Teodor je još prije toga počeo raditi i kao notar CMC pa je u vrijeme preuzimanja spisa zadarske CCM još uvijek radio u tome svojstvu. U Zadru je djelovao i kao javni bilježnik od kojega je sačuvano ukupno šest svezaka bilježničkih spisa.³⁹ Između 1408. i 1425. godine radio je i kao pisar Zadarskoga kaptola.⁴⁰

Nakon ovoga funkciju notara CCM obavljao je Petar de Carbonibus, i to barem do kraja travnja 1408. godine.⁴¹ Petar de Carbonibus u Zadru je također djelovao kao javni bilježnik od kojega je sačuvan jedan svezak bilježničkih spisa.⁴² Na funkciji notara CCM Petra de Carbonibus ponovno je naslijedio Petar iz Sarzane, koji se javlja od 1. lipnja 1408. do 1. travnja 1410. godine.⁴³

Već 3. travnja 1410. godine na istoj se funkciji ponovno javlja Teodor de Prandino, koji ju je potom obavljao do studenoga 1410. godine.⁴⁴ Tada ga je, naime, zamijenio Kristofor Zeno iz Milana (*Christophorus Zeno de Mediolano*), koji je funkciju notara CCM obavljao najranije do 21. veljače 1412. godine.⁴⁵ Za Kristofora se zna da je istodobno s time u Zadru radio i kao notar kaznenoga suda. Zajedno s nekoliko listova kaznenih spisa Petra iz Sarzane Kristoforovi kazneni spisi jedini su do danas poznati spisi zadarskoga srednjovjekovnoga kaznenoga suda.⁴⁶ Sačuvan je i jedan svezak Kristoforovih bilježničkih spisa.⁴⁷

U svibnju 1412. godine na mjestu notara CCM ponovno se zatječe Teodor de Prandino, koji je ovu funkciju potom obavljao barem do 3. listopada 1418. godine, najkasnijega upisa u sačuvanim registrima CCM.⁴⁸ Što je bilo poslije toga, nije jasno iako jedna sačuvana presuda CCM od 20. listopada 1422. godine pokazuje da ju je u pisani oblik također sveo Teodor.⁴⁹

³⁷ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 5, fol. 31.

³⁸ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 5, fol. 51. Pritom je Teodor na margini uz presudu dopisao: „*Publicata per me Theodorum de Prandino notarium iuratum Iadre cui comisse fuerunt dicte note.*”

³⁹ DAZd, SZB, *Theodorus de Prandino (1403.-1441.)*.

⁴⁰ Opširnije o tome vidi: M. Ančić, „Splitski i Zadarski kaptol”, 54-55.

⁴¹ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 11v.

⁴² DAZd, SZB, *Petrus de Carbonibus (1404.-1408.)*.

⁴³ Prvi put javlja se 1. lipnja 1408. godine u: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 12. Njegov zadnji upis u knjige CCM zabilježen je 1. travnja 1410. godine u: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 16v.

⁴⁴ Prvi put javlja se 3. travnja 1410. godine u: DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 8. Posljednji upis javlja se 10. studenoga 1410. godine u: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 7, fol. 12v.

⁴⁵ Kristoforov rukopis prvi se put javlja 4. prosinca 1410. godine u: DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 12. Posljednji se put javlja 21. veljače 1412. godine u: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 8, fol. 8v.

⁴⁶ DAZd, CMC, kut. V, fasc. 12, fol. 1-41v.

⁴⁷ DAZd, SZB, *Christophorus Zeno (1410.-1412.)*.

⁴⁸ Prvi se put Teodor u tome periodu javlja 7. svibnja 1412. godine u: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 7, fol. 16. Posljednji se pak put javlja 3. listopada 1418. godine u: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 9, fol. 19v.

⁴⁹ DAZd, CMC, kut. VII, fasc. 1/5, fol. 3.

Funkciju notara CCM obavljao je jedan notar iako se na prvi pogled može činiti da to nije tako te da postoje preklapanja u radu pojedinih notara. U pokušaju rasvjetljavanja ovoga problema valja poći od činjenice da sačuvani spisi CCM iz prvoga desetljeća 15. stoljeća otkrivaju više sudskih registara za unos presuda CCM, a ne samo jedan kao što je do tada bio običaj u CCM i CMC. Tako se u sačuvanim spisima CCM može naići na registar presuda koji pokriva razdoblje od kraja 1407. do ožujka 1410. godine, ali i jedan registar presuda donesenih između veljače 1409. i kolovoza 1410. godine.⁵⁰ Prvi od ta dva registra započeo je notar Petar de Carbonibus, a upise je od lipnja 1408. godine nastavio Petar iz Sarzane, koji ih je potom vodio do kraja. Drugi je pak registar vodio notar Teodor de Prandino.

Međutim, to ne znači su jedno vrijeme Petar iz Sarzane i Teodor de Prandino istodobno radili kao notari CCM. Analiza presuda u tim registrima otkriva da je svaki od njih u jednome periodu djelovao zasebno, s time da notar koji bi ga zamijenio presude nije nastavljao upisivati u već započeti sudski registar prethodnoga notara nego u svoj vlastiti. Primjerice, presude koje se datiraju u veljaču i ožujak 1409. godine bilježio je Teodor u svoj registar, dočim je one iz travnja, svibnja i lipnja te iste godine Petar iz Sarzane bilježio u svoj registar (tj. u onaj registar koji je preuzeo od notara Petra de Carbonibus). Presude iz kolovoza 1409. godine mogu se susresti samo u Teodorovu registru, a one iz listopada i studenoga 1409. te siječnja i ožujka 1410. godine u Petrovu. Zašto je uopće do ovoga došlo, jako je teško odgonetnuti, ali se pretpostavka ipak može iznijeti.

Naime, ono što prvo upada u oči jest činjenica da Petar iz Sarzane nije otvorio vlastiti registar za upis presuda CCM nego ga je preuzeo od prethodnoga notara CCM Petra de Carbonibus. Nasuprot tomu, Teodor je presude CCM upisivao u vlastiti registar. Stoga se može pretpostaviti da je Teodor u tim razdobljima samo zamjenjivao Petra iz Sarzane na funkciji notara CCM pri čemu je presude unosio u svoju bilježnicu. Analogija na ovu pretpostavku može se pronaći i u registru presuda Petra iz Sarzane od 1400. do 1404. godine.⁵¹ Iako taj registar izvorno doista pripada spisima CCM, u njemu se osim njih mogu pronaći i presude zadarske CMC, rektora i mirovnih sudaca. Radi se o tome da je Petar bilježnicu započeo kao notar CCM te na samome početku upisao jednu presudu od 2. rujna 1400. godine.⁵² Međutim, približno u isto vrijeme Petar je počeo privremeno zamjenjivati Vannesa Bernardova iz Ferma na funkciji notara CMC. Posljednji Vannesov upis u knjigu izvršenja presuda datira u lipanj 1400. godine, a sljedeći je onaj Petrov iz kolovoza te godine.⁵³ Istodobno, u registru koji je Petar prvotno otvorio

⁵⁰ Radi se o sljedećim registrima: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 1-25v te DAZd, CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 108-115v.

⁵¹ DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 4, fol. 1-26v.

⁵² DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 4, fol. 2.

⁵³ DAZd, CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 7.

za upis presuda CCM upravo iz lipnja, srpnja i kolovoza 1400. godine nalazi se nekoliko presuda zadarske CMC, rektora i mirovnih sudaca. Sve to pokazuje da Petar u vrijeme dok je zamjenjivao Vannesa na funkciji notara CMC presude koje su se vodile u sklopu dokumentacije toga suda nije bilježio u za to predviđeni Vannesov registar nego u svoj vlastiti, koji je prvotno namijenio upisima presuda CCM. Kada se Vannes vratio na funkciju notara CMC, nastavio je s upisima u svoj registar, dok se Petar u registru za presude CCM vratio isključivo upisima presuda toga suda. Prema tome, notari koji su privremeno zamjenjivali stalne sudske notare nisu imali praksu upisivati presude u za to otvorene registre nego u svoje vlastite registre.

Zanimljivo je primijetiti da se gore iznesene postavke odnose samo na registre presuda, a ne drugih tipova sudske dokumentacije. Tako je Petar čitavo vrijeme koje je proveo mijenjajući Vannesa na mjestu notara CMC izvještaje o izvršenju presuda bilježio u za to predviđenu knjigu gdje se njegovi upisi miješaju s onim Vannesovim, a ne u neki svoj registar. Slično, zapisnici procesa koji su se vodili pred CCM u isto ovo vrijeme (1409.-1410.) pokazuju da je više notara, uključujući i Teodora, nastavilo bilježiti pojedine zapise u registar koji je započeo Petar iz Sarzane.⁵⁴

Početakom 15. stoljeća u sudskim se zapisnicima uočava još jedna promjena u odnosu na ranija razdoblja, ali se nije dugo zadržala. Jako je teško govoriti o tome zbog čega do nje dolazi, ali zapisnici nedvojbeno pokazuju da osobe koje više nisu obavljale funkciju notara CCM i dalje imaju praksu upisivati u vlastite registre presuda bilješke o ukidanju tih istih presuda nakon sklapanja nagodbi ili njihova izvršenja. Najbolje se to uočava tijekom 1411. i 1412. godine kada je funkciju notara CCM obavljao Kristofor Zenon koji je, dakako, bio zadužen za vođenje svih spisa toga suda. Međutim, u maloprije spomenutim registrima presuda Petra iz Sarzane i Teodora de Prandino iz 1409./1410. godine nailazi se na više bilješki o ukidanju presuda tijekom 1411. i 1412. godine, koje su prema dotadašnjoj praksi trebale biti sastavljene rukom notara Kristofora. Međutim, te bilješke dopisivali su isti notari koji su tijekom 1409. i 1410. godine sastavljali same presude, a ne aktualni notar CCM. Tako je bilješke o poništenju onih presuda koje su bile zapisane u registru notara Petra iz Sarzane pribilježio upravo Petar, dok je one u Teodorovu registru pribilježio sam Teodor. U svakome slučaju promjena nije bila duga vijeka pa se ubrzo nakon toga, već u registru presuda koji je Teodor preuzeo od Kristofora, uočava praksa prema kojoj je Teodor dopisivao bilješke o ukidanju presuda koje sastavljao Kristofor.⁵⁵

Drugi oficijali koji su obavljali određene poslove za CCM nisu se birali isključivo za djelovanje u sklopu toga suda nego u okviru općega sustava gradske uprave pa

⁵⁴ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 1-14v.

⁵⁵ Vidi primjerice: DAZd, CCM, sv. 2, fasc. 8, fol. 8-9.

su poslove iz svoga djelokruga obavljali za sve gradske sudove istodobno. To su bili tribuni zaduženi za izvršavanje presuda svih gradskih sudova, zatim egzaminatori koji su zamjenjivali pojedine suce u sukobu interesa te gradski glasnici koji su bili zaduženi za uručivanje sudskih poziva i proglašavanje različitih obavijesti.

Ingerencije zadarske CCM

U razmatranju sudskih sporova koji su ulazili u nadležnost zadarske CCM valja poći od postavke da stanje koje bilježe zapisnici, ne samo ovoga nego i drugih srednjovjekovnih sudova, ne mora nužno odgovarati percepciji koju su o tim sporovima imali njihovi akteri. Dobrom polaznom točkom u raščlambi ovoga problema pokazuje se koncept društvenih ili proceduralnih sustava koji je razvio N. Luhmann u sklopu šire rasprave o mehanizmima koji utječu na stvaranje uvjerenja prema kojemu se presude smatraju legitimnima i obvezujućima bez obzira na krajnji ishod sudskih sporova. Kada se jedan sudski spor razmatra kao takav društveni sustav, čiji je cilj donošenje obvezujuće presude za sve sudionike sudskoga postupka, važno je, između ostaloga, pojednostaviti ga i svesti na mjeru koja je saglediva i savladiva svim sudionicima u postupku. Tomu problemu pokušava se doskočiti izdvajanjem sudskoga postupka što podrazumijeva ukalupljivanje sudskih sporova u određene okvire i distanciranje sudionika u postupku od društvene pozadine nastalih sukoba. Izdvajanje sudskoga postupka u najvećoj se mjeri ostvaruje rješenjima koja su obuhvaćena pravom pa oni koji su uključeni u postupak svoje odluke temelje na pisanome ili običajnome pravu kojim se definira što je u tijeku postupka relevantno za donošenje presude, a što bi trebalo ostati izvan sudskoga postupka. U konačnici to omogućava sucima da u postupku sudjeluju s veće distance i da presude donose objektivnije.⁵⁶

Forma sačuvanih zapisnika zadarske CCM i CMC pokazuje upravo tu tendenciju izdvajanja te pokušaj eliminacije iz razmatranja svih društvenih čimbenika kojima nije bilo mjesto u sudskome postupku i koji su stoga bili nevažni u donošenju presuda. Sudski notari tako su u zapisnike unosili samo one podatke iz kojih je zainteresiranim akterima bilo moguće donositi sud o tome jesu li u rješavanju sporova poštivana uobičajena pravila postupovnoga prava te jesu li sporovi riješeni u skladu s propisima koji su bili u primjeni na teritoriju zadarske komune. Društveni čimbenici koji su mogli utjecati na tijek sudskoga postupka i njegov ishod sa stajališta notara nisu bili važni pa stoga i nisu pronalazili svoje mjesto u sudskim zapisnicima. U tako strogo formaliziranoj praksi ubilježbe sudskih sporova gotovo je nemoguće uočiti osobne motive pojedinaca za pokretanje sudskih sporova ili postaviti pitanje što se događalo u pozadini sudskoga spora. To sudske zapisnike lišava određene kompleksnosti životnih situacija i društvene realnosti,

⁵⁶ Niklas Luhmann, *Legitimacija kroz proceduru*, Zagreb: Naprijed, 1992., 67-73.

ali činjenica da ta razina spoznaje nije prisutna u sudskim zapisnicima ne znači da nije postojala. Ti zapisnici tako ne otkrivaju sve što se događalo tijekom sudskih sporova; oni su svjesno selektivni i o tome treba voditi računa.

U vezi s tim može se navesti i jedan primjer. Naime, krajem 1411. ili početkom 1412. godine na zadarskoj CCM pokrenut je spor između Kože de Begna i Grgura Mrgana. Predmet spora između njih dvojice bila je određena novčana tražbina koju je Grgur tražio od Kože tvrdeći da je taj novac predao Koži kao ulog u kakav trgovački pothvat, a da ga Koža nije vratio u predviđenome roku. Taj sudski spor nije sačuvan u zapisnicima CCM i o njemu ne znamo ništa, ali slijedeći praksu upisa sudskih sporova u registre CCM i CMC nije teško zaključiti da je notar u pripadajući registar pribilježio tužbeni zahtjev, a potom po ustaljenoj praksi notirao i eventualne zapise s pojedinih ročišta. Ti se zapisi redovito odnose samo na dodjelu rokova za provedbu procesnih radnji te evidentiranje dokaznoga materijala koji stranke podnose sudu na razmatranje. Međutim, zapisnik jednoga postupka koji se odvijao pred zadarskim kaznenim sudom, iz kojega je uostalom i rekonstruirana ova priča, pokazuje da su se u pozadini njihova trgovačkoga spora zbivale i neke druge stvari. Početkom 1412. godine Koža de Begna tako je na zadarskom kaznenom sudu pokrenuo postupak protiv Grgura Mrgana. Iz njega je sasvim jasno da su se u pozadini sudskoga spora pokrenutoga na CCM njih dvojica „zakačila” i izvan okvira sudbenoga stola. I dok pred sudskim vijećem to nisu mogli, na glavnome su se gradskom trgu u nazočnosti više svjedoka dobro izvrijedali nazivajući jedan drugoga lažljivcem, kopiletom, razbojnikom i prepredenim Židovom, nakon čega je Grgur udario Kožina sina Šimuna.⁵⁷ No, sud koji je rješavao njihov trgovački spor epizodu s gradskoga trga nije mogao smatrati relevantnom u rješavanju spora i o njoj ne bismo znali ništa da Koža iz ovoga ili onoga razloga nije pokrenuo sudski postupak na kaznenome sudištu.

Kada se krene korak dalje od izdvajanja sudskoga postupka kao važnoga čimbenika koji je pojednostavljivanjem i ukalupljivanjem postupka omogućavao donošenje legitimnih presuda, treba reći da ponekad ni same ugovorne strane nisu u svoje ugovore unosile osnovu obveze nego samo iskazivali dug odnosno tražbinu sastavljanjem takozvanih apstraktnih ugovora. Iz takvih ugovora nije razvidno zbog čega je nastala pojedina obveza nego se samo konstatira da ona postoji i u kojemu se roku mora ispuniti. Drugim riječima, već prilikom ugovaranja poslova stranke su znale iskorištavati mogućnost ukalupljivanja poslova u određene okvire čime su se u startu, na neki način, osiguravali kod izbijanja eventualnih sporova. U takvim situacijama sud sve da je i htio nije mogao ulaziti u stvarno stanje stvari te su se svi sudionici postupka mogli usredotočiti na parničenje oko ugovorne obveze, a ne onoga što je bilo u njezinoj pozadini, primjerice, zakup, zajam,

⁵⁷ DAZd, CMC, kut. V, fasc. 12, fol. 18-18v.

prodaja i slično. Vjerovnici su na taj način u startu bili u povoljnijoj poziciji da dođu do tražbine, a i jedni i drugi štedjeli su vrijeme i novac za sudske troškove.

Ova postavka lijepo se zrcali u jednome sudskom postupku koji se vodio pred zadarskom CMC. Naime, 10. ožujka 1404. godine stanovnik Zadra Radač pokojnoga Pavla pokrenuo je sudski spor protiv Jurja pokojnoga Radoslava iz Zadra.⁵⁸ Iz tužbenoga zahtjeva razaznaje se da su Radač i Juraj prije toga, vjerojatno tijekom 1403. godine, sklopili ugovor o trgovačkome udruženju, zatim da je Radač u to udruženje uložio određenu svotu novca te da Juraj nije podmirio svoju obvezu isplate Radača na temelju toga ugovora. Taj je ugovor kauzalan jer je u njemu izričito bila navedena svrha obveze, a to je da se kroz zajedničku trgovačku djelatnost ostvari dobit. Budući da Juraj nije podmirio svoju ugovornu obvezu na temelju toga ugovora, on se kroz dodatno sklopljeni ugovor, sastavljen 15. studenoga 1403. godine, obvezao Radaču isplatiti dug od 240 libara malih mletačkih denara do Božića. Pokretanje sudskoga postupka pokazuje da Juraj očito ni tada nije ispunio svoju obvezu, ali ono što je ovdje bitno istaknuti jest činjenica da ugovor od 15. studenoga 1403. godine predstavlja upravo primjer apstraktnoga ugovora u kojemu nije bila izražena osnova obveze nego samo dug i rok za njegov povrat. Prilikom rješavanja sudskoga postupka suci od stranaka u sporu uopće nisu tražili na uvid ugovor o trgovačkom udruženju nego samo ugovor od 15. studenoga 1403. godine kojim je bio iskazan Jurjev dug prema Radaču. Drugim riječima, u rješavanju toga spora ugovor od 15. studenoga 1403. godine izdvojen je kao jedini mjerodavan element prilikom donošenja presude bez obzira na razlog zbog kojega je Jurjev dug prema Radaču nastao. Na taj način sud nije morao ići bespotrebno u širinu i provjeravati pozadinu obveznoga odnosa nego se mogao usredotočiti isključivo na postojanje toga odnosa reguliranoga ugovorom iz studenoga 1403. godine. U skladu s tim ovaj je spor rješavala CMC, a ne CCM. U slučaju da je osnova obveze iz ovoga ugovora – a to je isplata glavnice i dobiti iz trgovačkoga udruženja – bila relevantna, za rješavanje spora bila bi nadležna CCM.

Imajući u vidu ove postavke, sudski zapisnici otkrivaju da je CCM bila nadležna za dvije opće kategorije sporova: sporove vezane uz trgovinu i sporove vezane uz pomorstvo i brodove. Kada je riječ o trgovačkim sporovima, veliki dio njih u zapisnicima CCM odnosi se na one usko povezane s razmjenom određene robe za novac, primjerice vina, maslinova ulja, soli, srebra, bisera, tkanina, svile, lana, vune, medicinskih potrepština, začina, životinja (krave, ovce, koze, svinje, magarci, konji) i mesa, kravljih i jarećih koža, sira, žita, brašna, brodske opreme (madijeri i daske), bačvinih dužica, octa, kupa i voska. Sudski notari sve su te sporove unosili u knjige procesa na sličan način bilježeći tko je, kada i protiv koga pokretao sudski postupak te o kakvoj je tražbini riječ. U slučaju da je tužitelj prodavatelj robe, notari su upisivali visinu tražbine u novcu, a u slučaju da je tužitelj bio

⁵⁸ DAZd, CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 193-193v.

kupac robe, navodili su robu koju je kupio i iznos koji je za nju platio. Primjerice, 31. srpnja 1397. godine zadarski stanovnik i ljekarnik Matej pokojnoga Antuna pokrenuo je sudski spor protiv Nikole pokojnoga Grgura de Nassis tražeći da mu isplati ostatak duga u iznosu od 34 libre i 16 solida malih mletačkih denara za različite medicinske potrepštine i druge stvari koje je kupio od Mateja u njegovu dućanu.⁵⁹ Nasuprot tome, 23. ožujka 1390. godine spor je pred CCM pokrenuo suknar Petar, sin protomajstora Andrije iz Zadra, sa zahtjevom da mu Pavao de Canaruto preda 360 stara maslinova ulja koje je od njega kupio ugovorom iz rujna 1389. godine.⁶⁰

Osim ovih zapisnici CCM nerijetko čuvaju i sporove nastale kao rezultat neizvršavanja ugovornih obveza iz različitih trgovačkih udruženja (*societas, colegantia*). Tipičan primjer takvoga sudskoga postupka bio je i onaj koji je 7. kolovoza 1394. godine pokrenuo Augustin pokojnoga Bitola de Bitte tražeći od građana Zadra Nikole i Ivana pokojnoga Mišula iz Rijeke da mu isplate glavnicu od 135 zlatnih dukata i polovicu dobiti ostvarene u trgovačkome udruženju (*in societate seu collegantia*), koje je s njima sklopio na razdoblje od petnaest mjeseci. Svoj tužbeni zahtjev potkrijepio je i podnošenjem ugovora o zasnivanju trgovačkoga udruženja s Nikolom i Ivanom, koji je sastavio zadarski notar Artikucije iz Rivignana 30. travnja 1391. godine.⁶¹

Druga kategorija sporova koje je rješavala CCM generalno se može podijeliti na one vezane uz same brodove te one povezane s određenim problemima koji su nastajali kao rezultat pomorske djelatnosti ili trgovine. U vezi s brodovima zapisnici najčešće otkrivaju sporove putem kojih pojedinci pokušavaju doći do svojih brodova koje su iznajmili ili dali u zakup određenim osobama te sporove u vezi s kupoprodajom brodova. Primjerice, 28. rujna 1404. godine Bartol pokojnoga Filipa de Sloradis pokrenuo je spor protiv Petra de Avantio iz Venecije tražeći da mu vrati brod koji je vrijedio 200 zlatnih dukata. Taj je brod u nepoznatim okolnostima Petar zaplijenio Bartolu, ali ga je prema Bartolovim tvrdnjama i uništio pa je Bartol od Petra tražio da ga vrati u dobrome stanju ili da mu isplati štetu od 200 zlatnih dukata.⁶² Slično je 5. svibnja 1410. godine krojač Nikola iz Ferrare, koji je tada bio nastanjen u Zadru, pokrenuo spor protiv mornara Grgura iz Zadra tražeći da mu vrati brod koji je iznajmio Grguru za put u Rijeku i koji se Grgur obvezao vratiti nakon povratka s putovanja.⁶³ Kada je riječ o kupoprodaji brodova, tipični sporovi bili su oni kao u presudi od 5. prosinca 1391. godine koja je bila rezultat parničenja oporučnih izvršitelja Milete Jurjevića s jedne i Dobrola

⁵⁹ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 7, fol. 16.

⁶⁰ DAZd, CMC, kut. II, fasc. 6, fol. 8.

⁶¹ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 6, fol. 12-12v.

⁶² DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 8, fol. 8-8v.

⁶³ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 12-12v.

de Begna s druge strane. Miletini izvršitelji tražili su od Dobrola da im isplati 170 libara malih mletačkih denara kao ostatak cijene za polovicu broda koju je Dobrol kupio od Milete.⁶⁴ Sličan je sudski spor godine 1410. pokrenuo Krešo de Civalelis tražeći od zadarskoga građanina Mateja pokojnoga Pasinija Družinića da mu isplati 95 zlatnih dukata za polovicu broda koju mu je prodao.⁶⁵

Sporovi koji su nastajali kao rezultat pomorske djelatnosti nešto su raznovrsniji, a neki od češćih su oni u kojima osobe traže naplatu brodskoga prijevoza trgovačke robe. Primjerice, 11. travnja 1394. godine zadarski stanovnik Petar Albanac pokojnoga Ivana pokrenuo je spor protiv suknara Petra, sina protomajstora Andrije iz Zadra tražeći da mu isplati osam zlatnih dukata za svaki centenarij soli koju je svojim brodom prevezao u neretvanske krajeve.⁶⁶ Osim ovih, povremeno se javljaju i sporovi u vezi s naplatom zakupa brodova, isplatom plaća mornarima, naknadom štete zbog brodoloma ili oluje te naknadom štete nastale zbog zapljene brodova u lukama. Kao primjer spora čiji je uzrok prema mišljenju tužiteljice bila oluja može se navesti onaj pokrenut 21. kolovoza 1404. godine na zahtjev Radice, kćeri Jurja Kristinića iz Nina. Radica je spor pokrenula protiv mornara Ivana Domačića iz Zadra koji je, vraćajući se svojom karakom iz Ancone, zbog oluje bacio u more razne Radičine stvari, i to dvije haljine, jedan sanduk (u kojemu je, između ostaloga, bilo i 40 solida malih mletačkih denara), jednu vreću s drvima, dvanaest velikih i šest malih kamenih posuda, jednu vreću s tkaninama te određenu količinu svile. Zbog svega toga Radica je od Ivana tražila naknadu štete u ukupnome iznosu od šest zlatnih dukata.⁶⁷

U nadležnost CCM ulazilo je i obavljanje drugih poslova koji nisu bili uže vezani uz rješavanje sporova, primjerice ispitivanje brodskih pisara. Zadarski statut propisivao je da svaki trgovački brod ili bilo koji brod nosivosti između sto i dvjesto milijara mora imati jednoga pisara, a brod nosivosti veće od dvjesto milijara dva pisara. Zadaća tih pisara bila je voditi evidenciju o vrsti i količini robe koja se ukrcavala ili iskrcavala s broda te o svim poslovima koje su međusobno sklapali vlasnici brodova i trgovci. Međutim, da bi se brodski pisari mogli uzeti u službu, vlasnici brodova trebali su ih predstaviti pomorskim sucima koji su ih potom bili dužni ispitati i procijeniti jesu li pogodni za obavljanje te službe.⁶⁸ Primjerice, 14. kolovoza 1385. godine zadarski stanovnik i vlasnik kokine *Sanctus Grisogonus* Šimun Gnochus iz Genove predstavio je sucima CCM Petra iz Zadra, kojega je izabrao za pisara na svojoj kokini tražeći da ga temeljem odredbi Zadarskoga

⁶⁴ DAZd, CMC, kut. I, b. 2, fasc. 1, fol. 29-29v.

⁶⁵ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 13v.

⁶⁶ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 6, fol. 3.

⁶⁷ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 8, fol. 5.

⁶⁸ O svemu ovome vidi: ZS, lib. IV, cap. XV-XIX.

statuta ispituju. Suci CCM Petra su ispitali i naložili mu da brodsku pisarsku službu obavlja dobro i brižno.⁶⁹

Zapisnici zadarske CCM

Arhivski fond CCM čini jedna kutija zapisnika toga srednjovjekovnoga suda u kojoj se trenutno nalazi 365 listova različitih sudskih spisa ne računajući različite ceduljice. Međutim, kako bi se fond kompletirao, tome broju treba pridodati još 174 lista koja se trenutno nalaze u sklopu arhivskoga fonda CMC što približno čini trećinu svih sačuvanih spisa zadarske CCM. Ostaci najstarijega registra zapisnika CCM potječu iz 1385. godine, dok najmlađi sačuvani registar pokriva razdoblje od 1415. do 1418. godine ne računajući jedan list iz 1422. godine.⁷⁰ Svi zapisnici pisani su gotičkom minuskulom u uvezane arke papira približno A4 formata, a listovi su najčešće ispisivani obostrano. Izvorna paginacija na listovima se ne nazire, a ona koja je vidljiva u desnome gornjem kutu svakoga lista novijega je datuma i rezultat je arhivskoga sređivanja fonda. U Zadru je tada bilo uobičajeno da sudski notari sporove, ročišta i presude datiraju prema stilu inkarnacije po kojemu je godina započinjala 25. ožujka, a kao kontrolni element datuma korištena je bedanska indikcija, koja se mijenjala 24. rujna svake godine.

O načinu na koji su se vodili zapisnici zadarske CCM prije Zadarskoga mira 1358. godine nije moguće govoriti jer izvorna građa to ne omogućava. Nasuprot tomu, sustav vođenja sudskih spisa kakav se u CCM zatječe 1385. godine od kada potječu najstariji sačuvani zapisnici toga suda bio je u primjeni i prije toga, konkretno od Zadarskoga mira 1358. godine kada su, općenito, u zadarskome sudbenom sustavu napravljene određene izmjene i kada je, nakon nekoliko početnih godina, utvrđen način vođenja spisa koji će se potom reproducirati barem do 1409. godine.

Predmeti koje je rješavala CCM u drugoj polovici 14. stoljeća nisu vođeni na jednome mjestu od podizanja tužbi do donošenja ili izvršenja presuda nego su za određene vrste spisa postojali zasebni registri. Jedan te isti spor tako treba tražiti u različitim registrima, koji onda otkrivaju različite faze u rješavanju toga spora. Slično kao u vođenju spisa CMC i zapisnici CCM otkrivaju da su postojale tri sudske knjige za ubilježbu određenih vrsta sudske dokumentacije: knjiga procesa, knjiga iskaza svjedoka i knjiga presuda. Međutim, za razliku od zapisnika CMC gdje se unutar sudske knjige procesa razaznaje najmanje pet zasebnih registara za vođenje određenih vrsta sudskih sporova (knjiga za sporove oko nekretnina, knjiga za sporove oko pokretnina, knjiga za prizive, knjiga za rješavanje dražbovnih prigovora te knjiga za bezoporučna nasljeđivanja), zapisnici CCM pokazuju da su se svi sporovi vođeni pred tim sudom upisivali u zajedničku knjigu procesa.

⁶⁹ DAZd, CCM, sv. 1, fasc. 1, fol. 10.

⁷⁰ Za detalje vidi prilog.

Razlog je taj što je CCM imala znatno manje razgranate ingerencije od CMC koja je rješavala mnogo veći broj parničnih i izvanparničnih postupaka i gdje je postojala potreba da se zbog lakšega snalaženja i pretraživanja pojedine vrste postupaka izdvoje u zasebne registre. CCM je nasuprot tomu bila zadužena za rješavanje dviju općih vrsta sporova – trgovačkih i pomorskih – pa stoga očito nije postojala potreba da se postupci razdvajaju u zasebne registre.

Za upise iskaza svjedoka putem kojih su se trebale potkrijepiti intencije (*intentiones*) parničnih stranaka, tj. njihove tvrdnje koje su iznosili pred sudom postojala je zasebna sudska knjiga. Pri imenovanju svojih svjedoka stranke su redovito sudu iznosile koje tvrdnje žele dokazati putem njihovih iskaza, a praksa je bila da ih prije ispitivanja svjedoka stranke i pismeno pribilježe na većim ili manjim komadićima papira. Na temelju različitih rukopisa kojima su intencije ispisivane na takve ceduljice vidi se da ih nisu pisali sudski notari nego same stranke ili njihovi odvjetnici. Nakon što bi preuzeli intencije od stranaka, notari su ih ponekad prepisivali u knjigu za iskaze svjedoka, a ponekad su ih samo umetali u nju na mjesto gdje su se nalazili iskazi svjedoka za konkretni spor. Izuzev jednoga sveščića svi sačuvani dijelovi knjige iskaza svjedoka zadarske CCM nalaze se u fondu CMC.

Zasebna sudska knjiga bila je i ona za ubilježbu presuda, a na naslovnici registra Teodora de Prandino iz 1409. godine zabilježen je i njezin naslov – *Liber sententiarum consulum*.⁷¹ Presude su se u knjigu upisivale kronološki.

Podaci o sporovima koje je rješavala CCM mogu se pronaći u još jednoj sudskoj knjizi, ali ne onoj koja je pripadala administraciji CCM nego onoj koja se vodila u sklopu administracije kurije rektora (*Curia dominorum rectorum*). Radi se o knjizi u kojoj su notari nakon Zadarskoga mira 1358. godine bilježili poslove rektorâ vezane uz njihove građansko-sudbene ovlasti među koje je spadalo i odobravanje ovrha na temelju presuda svih gradskih sudova. Knjigu je vodio notar zadarske CMC koji je i inače vodio sve spise proistekle iz djelatnosti rektora vezane uz njihove građansko-sudbene ovlasti. U toj se sudskoj knjizi tako već nakon Zadarskoga mira 1358. godine povremeno susreću zapisi o izvršavanju presuda zadarske CCM. Iako se predmet sporova često ne navodi, iz tih je zapisa moguće razaznati tko su bili akteri sporova pred sucima CCM, kada su se ti sporovi vodili, što je bila tražbina te što je bio predmet ovrhe koja se provodi zbog namirenja tražbine. Tijekom prve polovice 60-ih godina 14. stoljeća za ubilježbu zapisa o izvršenju presuda otvorena je zasebna sudska knjiga – knjiga izvršenja presuda – pa se ti zapisi od tada mogu tražiti u ovoj sudskoj knjizi. Primjerice, 30. travnja 1366. godine tribun Marko de Pomo podnio je sudskome notararu izvještaj o tome kako je zlatara Pribislava iz Zadra uveo u posjed jedne kamene kuće s kuhinjom i dvorištem u Zadru. Tim je činom završen postupak ovrhe proveden s ciljem izvršenja presude sudaca CCM od 26. travnja 1366. godine, koja je donesena u

⁷¹ DAZd, CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 108.

korist rečenoga Pribislava, a protiv mornara Krešula na iznos od dvjesto libara malih mletačkih denara.⁷²

Slično ovome, podaci o sporovima koji su se vodili pred sucima CCM mogu se prije 1385. godine pronaći i u sudskoj knjizi priziva, koje je rješavala zadarska CMC, usprkos tome što su sačuvana samo dva fragmenta ove sudske knjige: jedan iz razdoblja od 1358. do 1360. godine, a drugi od siječnja 1361. do veljače 1363. godine.⁷³ Primjerice, već spomenuti prizivni postupak započet 12. rujna 1362. godine u sporu između Markezine, udove Bogde de Lemessis, i kovača Bogdola može se pronaći upravo u ovoj sudskoj knjizi.⁷⁴

U sklopu rada nalaze se i dva priloga. Prvi prilog donosi popis poznatih notara CCM. Prvi datum kod svakoga notara odnosi se na prvi zabilježeni spomen, a drugi datum na posljednji zabilježeni spomen njegove djelatnosti u svojstvu notara zadarske CCM.

U drugome prilogu rekonstruirane su izvorne cjeline sudskih zapisnika CCM. Podjela je napravljena strukturno i kronološki pa su tablice načinjene u skladu sa sudskim knjigama kojima su pojedine vrste spisa izvorno pripadale. Unutar svake tablice spisi su posloženi kronološki bez obzira nalaze li se trenutno u arhivskome fondu CCM ili u fondu CMC. U prvome stupcu svake tablice predočen je vremenski raspon sačuvanih spisa u svakome pojedinom registru, i to tako da datumi označavaju prvi i posljednji započeti predmet u registru. To ne znači da u pojedinim registrima nema i starijih ili novijih datuma, ali kako se oni ne odnose na početak nekoga sudskoga postupka nego na naknadne zapise sa sudbenih ročišta, bilješke o prizivima, poništenju presuda i slično, za rekonstrukciju izvornih cjelina nisu toliko važni. U drugome i trećemu stupcu svake tablice nalaze se podaci o tome gdje se danas u arhivskome fondu CCM ili u fondu CMC nalazi svaki pojedini registar ili njegovi ostaci, tj. o kojoj je arhivskoj kutiji i fasciklu riječ. U četvrtom stupcu označeni su listovi na koje se proteže svaki pojedini registar ili njegovi ostaci. Budući da su se u pojedinim registrima listovi u potpunosti ispremiješali, rekonstruiran je izvorni poredak listova za svaki registar. U petome stupcu svake tablice navedeno je ime notara CCM koji je vodio svaki konkretni sačuvani registar.

⁷² DAZd, CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 48.

⁷³ DAZd, CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 185v, 186v, 188v, 189, 190, 191v, 192v, 193v, 194; kut. II, fasc. 5, fol. 36v, 45, 45v, 46v, 47v, 51.

⁷⁴ DAZd, CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 46v.

PRILOZI***Prilog 1: Notari zadarske CCM***

Rajmund sin ser Komina de Modiis iz Asule
(*Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula*)

4.6.1385. (CCM, sv. 1, fasc. 1, fol. 3)

4.12.1388. (CCM, sv. 1, fasc. 6, fol. 2)

Vannes Dominika Ivanova iz Ferma
(*Vannes Dominici Iohannis de Firmo*)

6.9.1389. (CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 59v)

6.10.1395. (CCM, sv. 2, fasc. 1, fol. 3v)

Petar pokojnoga Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane
(*Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarçana*)

12.11.1395. (CMC, kut. I, b. 2, fasc. 1, fol. 25v)

26.6.1404. (CCM, sv. 2, fasc. 4, fol. 18v)

Ivan de Trottis
(*Iohannes de Trottis Guarnerii de Alexandria*)

13.7.1404. (CCM, sv. 2, fasc. 5, fol. 1v)

6.4.1407. (CCM, sv. 2, fasc. 5, fol. 31)

Teodor de Prandino iz Vicenze
(*Theodorus de Prandino de Vincencia*)

8.4.1407. (CCM, sv. 2, fasc. 5, fol. 51)

Petar de Carbonibus
(*Petrus de Carbonibus*)

7.12.1407. (CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 1)

22.4.1408. (CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 11v)

Petar pokojnoga Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane
(*Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarçana*)

1.6.1408. (CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 12)

1.4.1410. (CCM, sv. 2, fasc. 6, fol. 16v)

Teodor de Prandino iz Vicenze
(*Theodorus de Prandino de Vincencia*)

3.4.1410. (CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 8)

10.11.1410.(CCM, sv. 2, fasc. 7, fol. 12v)

Kristofor Zeno iz Milana
(*Christophorus Zeno de Mediolano*)

4.12.1410. (CCM, sv. 1, fasc. 9, fol. 12)

21.2.1412. (CCM, sv. 2, fasc. 8, fol. 8v)

Teodor de Prandino iz Vicenze
(*Theodorus de Prandino de Vincencia*)

7.5.1412. (CCM, sv. 2, fasc. 7, fol. 16)

3.10.1418. (CCM, sv. 2, fasc. 9, fol. 19v)

Prilog 2: Sačuvani zapisnici zadarske CCM i njihove izvorne cjeline**Procesi**

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
< 8.6.1385. - 6.10.1385.	CCM	sv. 1, fasc. 1	fol. 1-12v	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	Fol. 7 je umetnut i pisan nekim drugim rukopisom.
6.10.1385.	CCM	sv. 1, fasc. 3	fol. 8	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	
23.10.[1385.] 13.11.1385.	CMC	kut. V, fasc. 11	fol. 14v, 14	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	List je uzdužno pokidan.
14.11.[1385.]	CCM	sv. 1, fasc. 3	fol. 7	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	Približno datirano po sucu.
11.12.1385. - 18.2.1388.	CCM	sv. 1, fasc. 3	fol. 1, 2, 5, 6, 4, 11, 9, 12-19v, 10, 20-24v, 26, 27, 28, 25, 29v, 3, 30	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	Fol. 3 i 30 ne mogu se datirati.
<17.6.[1388.]	CMC	kut. II, fasc. 5	fol. 54	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	Datirano po rektorima.

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
7.7.1388. 8.10.1388.	CCM	sv. 1, fasc. 6	fol. 1-2v	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula Vannes condam Dominici de Firmo (u naknadnim upisima)	
1.10.1388. - 3.10.1388.	CMC	kut. VI, fasc. 5	fol. 31-32v	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	
29.12.1389.	CMC	kut. II, fasc. 6	fol. 23	Vannes condam Dominici de Firmo	Nastavak nekoga spora čiji početak nije sačuvan.
21.3.1390. - 9.1.1391.	CMC	kut. II, fasc. 6	fol. 6-22v, 24-29v, 4-5v	Vannes condam Dominici de Firmo	
15.2.1392. - 23.1.1393.	CMC	kut. II, fasc. 6	fol. 30, 32, 31, 33-52v	Vannes condam Dominici de Firmo	
11.6.1393. - 13.2.1394.	CMC	kut. II, fasc. 6	fol. 53-63v, 3, 1, 2	Vannes condam Dominici de Firmo	
7.4.1394. - 11.4.1394.	CCM	sv. 1, fasc. 5	fol. 1-2v	Vannes condam Dominici de Firmo	

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
11.4.1394. - 12.11.1394.	CCM	sv. 1, fasc. 6	fol. 3-14v	Vannes condam Dominici de Firmo Petrus de Sarçana (u naknadnim upisima)	
16.11.1394.	CMC	kut. II, fasc. 6	fol. 65	Vannes condam Dominici de Firmo	
7.1.1396. - 17.10.1397.	CCM	sv. 1, fasc. 7	fol. 20, 1-19v	Petrus de Sarçana	
6.8.1404. - 9.1.1406.	CCM	sv. 1, fasc. 8	fol. 1, 4-30v	Iohannes de Trottis	
25.10.1409. - 3.11.1410.	CCM	sv. 1, fasc. 9	fol. 1-3, 6-10v, 4, 11, 5, 12, 13-14v	Petrus de Sarçana Theodorus de Prandino de Vincencia	
?	CCM	sv. 1, fasc. 10	fol. 1	Theodorus de Prandino de Vincencia (u naknadnim upisima)	Po naknadnim upisima je 1416.

Iskazi svjedoka

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
9.7.1386. - 17.2.1394.	CCM	sv. 1, fasc. 2	fol. 1-10v	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	Između 1388. i 1390. godine je praznina.
	CMC	kut. VI, fasc. 5	fol. 33		
	CMC	kut. VI, fasc. 4	fol. 2, 3, 9, 10, 11, 4, 6, 5, 12-15v, 8, 7, 16	Vannes condam Dominici de Firmo	
3.6.1394. - 2.10.1395.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 2-15v, 17, 16, 18- 21v, 23-26v	Vannes condam Dominici de Firmo Petrus de Serzana	Fol. 1 su korice.
8.3.1395. - 3.10.1395.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 16, 18, 20-24v	Vannes condam Dominici de Firmo	Fol. 19 nema u registru.
		kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 22		
		kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 25-29v, 17		
6.5.1410.	CMC	kut. VII, fasc. 2	fol. 56, 57	Theodorus de Prandino de Vincencia	
?	CMC	kut. VII, fasc. 2	fol. 58	?	

Presude

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
6.9.1389. 28.9.1389.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 8, 3	Vannes condam Dominici de Firmo	
4.12.1389. - 21.2.1390.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 4-7v	Vannes condam Dominici de Firmo	
30.7.1390. - 14.11.1390.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 9-13v, 1	Vannes condam Dominici de Firmo	
12.12.1390. - 28.6.1391.	CCM	sv. 2, fasc. 1	fol. 1-14v	Vannes condam Dominici de Firmo	
30.6.1391. - 14.8.1391.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 14	Vannes condam Dominici de Firmo	Datirano po sucima.
6.9.1391.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 15	Vannes condam Dominici de Firmo	
16.9.1391. - 22.6.1392.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 27-42v	Vannes condam Dominici de Firmo	
8.7.1392. - 13.1.1394.	CMC	kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 43-44v, 46-57v, 45, 58-59v	Vannes condam Dominici de Firmo Petrus de Sarçana (u naknadnim upisima)	Fol. 60 su korice.
7.2.1396. - 17.3.1399.	CCM	sv. 2, fasc. 2 sv. 2, fasc. 3	fol. 1-27v fol. 1	Petrus de Sarçana	

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
19.3.1399. - 2.5.1399.	CCM	sv. 1, fasc. 7	fol. 295	Petrus de Sarçana	List je umetnut između fol. 20 i 21.
31.10.1399. - 7.11.1399.	CCM	sv. 1, fasc. 7	fol. 21	Petrus de Sarçana	
21.6.1400. - 26.6.1404. 12.1.1412.	CCM	sv. 2, fasc. 4	fol. 1-26v	Petrus de Sarçana	
13.7.1404. - 11.10.1407.	CCM	sv. 2, fasc. 5	fol. 1-54v	Iohannes de Trottis Theodorus de Prandino de Vincencia	Presuda na fol. 53v datirana je 2. lipnja 1410. godine (TP).
7.12.1407. - 11.3.1410.	CCM	sv. 2, fasc. 6	fol. 1-25v	Petar de Carbonibus Petrus de Sarçana	
8.2.1409. - 4.8.1410.	CMC	kut. VII, fasc. 2	fol. 108-115v	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Liber sententiarum consulum</i> (oznaka na registru).
4.8.1410. - 30.9.1412.	CCM	sv. 2, fasc. 7	fol. 1-20v	Theodorus de Prandino de Vincencia	
27.1.1411. - 17.6.1415.	CCM	sv. 2, fasc. 8	fol. 1-38v	Christofor Zeno de Mediolano Theodorus de Prandino de Vincencia	
23.8.1415. - 30.9.1418.	CCM	sv. 2, fasc. 9	fol. 1-20v	Theodorus de Prandino de Vincencia	
20.10.1422.	CMC	kut. VII, fasc. 1/5	fol. 3	Theodorus de Prandino de Vincencia	
?	CCM	sv. 1, fasc. 7	fol. 22		

Ostalo

Razdoblje	Fond	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
16.1.1388. 12.2.1388. 18.4.1388. 28.1.1389. 3.4.1389.	CCM	sv. 1, fasc. 4	fol. 1-4v	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	Nastavak nekoga spora, iskazi svjedoka i nalozi sudaca CCM.
1447.	CCM	sv. 1, fasc. 8	fol. 2-3v		

The Zadar *Curia consulum et maris* and its records from the second half of the fourteenth and first half of the fifteenth centuries

Tomislav Popić
Centre for Croatian Studies
University of Zagreb
Borongajska 83d
10 000 Zagreb
Croatia
E-mail: tpopic@hrstud.hr

Summary

State Archives in Zadar keep the archival fund *Curia consulum et maris* that includes acts of the Zadar trade and maritime court from the second half of the fourteenth and early fifteenth centuries. Yet documents in this fund are not all of the preserved acts of this medieval Zadar court of justice, because almost one third of all records of *Curia consulum et maris* are currently kept in the archival fund *Curia maior ciuilium*. The goal of this essay is to reconstruct original units of documentation of the merchant and maritime court in Zadar in the Middle Ages. The essay also brings information on the officials of these Zadar courts in the second half of the fourteenth century, and competences of this courts. Together with the reconstruction of original units of documentation of the Zadar civil court in the fund *Curia maior ciuilium*, which will be published soon, this essay will create complete picture of Zadar medieval court records, the level of their preservation and the way in which they were administered in the second half of the fourteenth century.

Keywords: *Curia consulum et maris*, judicial system, court records, Zadar, Middle Ages